

I otakt med tiden?

Lärarprofessionens ställning sett via lärarutbildningens utveckling i Sverige, 1962–2015

Af Johanna Ringarp og Karolina Parding

Grundskolans införande i Sverige 1962 innebar nya förutsättningar för lärarprofessionen. Från att tidigare ha arbetat antingen i folkskolan eller på läroverket skulle alla lärare arbeta inom samma verksamhet. Den strukturella förändringen innebar också att lärarutbildningen reformerades, och liksom i de andra nordiska länderna har utbildningen med tiden allt mer kommit att akademiseras. De återkommande statliga interventionerna på skolområdet har gett upphov till en diskussion om att lärarutbildningen och skolan har kommit i otakt med varandra. Även den historiska uppdelningen mellan folkskollärare och läroverklärare, som lever kvar genom att det alltså finns två fackförbund för lärare, har ansetts ha haft betydelse för utvecklingen. Noterbart är också att den svenska lärarutbildningen har genomgått sex reformer under de senaste sextio åren, vilket i snitt betyder en reform vart åttonde år. I följande artikel beskrivs och diskuteras grundskollärares utveckling under perioden 1962-2015, detta genom nedslag i lärarfackens protokoll och tidskrifter samt pressmaterial. Artikelns bidrag handlar om att utifrån ett professionsteoretiskt perspektiv diskutera lärarprofessionens ställning.

Den nya skolan

I följande artikel beskrivs och diskuteras grundskollärares utveckling under perioden 1962-2015. För att rama in utvecklingen inleder vi med en kortfattad beskrivning av skolans och lärarnas roll under första hälften av 1900-talet. Skälet till det är att grundskolan infördes 1962, och för att förstå omvälvningen menar vi att det behövs en förståelse för hur situationen var i skolan och för lärarna även innan grundskolebeslutet.

Under 1900-talets första hälft diskuterades återkommande i Sverige skolans organisering och innehåll och det fanns på riksdagsplan liksom på det lokala planet meningsskiljaktigheter om hur skolan skulle organiseras för den växande befolkningen.¹ Skulle det parallella skolsystemet bli kvar eller borde en ny gemensam skolorganisation bildas av realskolan och folkskolan? Det vill säga var det dags att ta steget mot en gemensam enhetsskola, där alla oavsett familjebak-

1 Marklund 1982: 11-12.

grund och inkomster gick? Om det senare blev fallet, vem skulle då ha ansvaret för skolan – staten eller kommunen? Huvudmannaskapet skiljde sig nämligen åt mellan skolformerna: realskolorna och läroverken var statliga, medan folkskolorna var i huvudsak kommunala. Även lärarnas anställning berodde på vilken skolform de undervisade i.

I de två stora utredningarna om skolan: *1940 års skolutredning* och *1946 års skolkommision* diskuterades både skolans organisering – fortsatt parallell eller gemensam skola, och hur rekryteringen av barn från landsbygden och de lägre klasserna på högre utbildningar skulle öka.² Majoriteten i *1940 års skolutredning*, som hade tillsatts av högerledaren och ecklesiastikministern under andra världskriget Gösta Bagge, ansåg att skolan även fortsättningsvis skulle vara differentierad. Det fanns dock en minoritet bland de tillsatta i utredningen – främst folkskollärare – som menade att det nu var dags att ta steget och driva igenom Fridtjiv Bergs idéer om en bottenkola för alla.³ Krigsåren var inte tiden för stora reformer eller dispyter så frågan var vid krigsslutet fortfarande aktuell. Den socialdemokratiska regeringen tillsatte då ytterligare en skolutredning: *1946 års skolkommision*. Den parlamentariskt sammansatta gruppen kom till en annan slutsats än *1940 års skolutredning* och lade 1948 fram ett principbetänkande om att Sverige ska utveckla en nioårig obligatorisk grundskola. I betänkandet stod det:

Den nioåriga enhetsskolan bör enligt skolkommisionens mening vara uppdelad på tre stadier: ett i allmänhet treårigt lågstadium, där undervisningen bestrids av småskollärare, ett treårigt mellanstadium med undervisning av klasslärare och ett treårigt högstadium med undervisning huvudsakligen av akademiskt utbildade ämneslärare. Enligt denna plan är undervisningen gemensam för alla elever till och med sjätte klassen, vilket skulle innebära ett förverkligande av Fridtjiv Bergs bottenkoleprogram (dock med den förändringen, att kommissionen föreslår undervisning i engelska från femte klassen).⁴

I partipolitisk enighet tog sedermera Riksdagen det principbeslut som innebar att realskolan och folkskolan ersattes av en gemensam sammanhållen skola upp till årskurs 8. Därefter, i årskurs 9 skulle eleverna ha möjlighet att välja mellan tre inriktningar: en allmän (9a), en gymnasieförberedande (9g) och en yrkesförberedande (9y).⁵ *1946 års skolkommisions* förslag innebar också att läroverken och

2 SOU 1944:22; SOU 1948:27.

3 Marklund 1980: 46-49.

4 SOU 1948:27: 8.

5 Skolöverstyrelsen 1955.

yrkesskolorna skulle ersättas av andra skolformer, som mer var i samklang med den nya grundskoleorganisationen.⁶

Grundskolans införande 1962 innebar också nya förutsättningar för lärarprofessionen. Från att tidigare ha arbetat antingen i folkskolan eller vid läroverket skulle alla lärare arbeta inom samma verksamhet. Den strukturella förändringen innebar också att lärarutbildningen förändrades och liksom i de andra nordiska länderna har utbildningen med tiden kommit att akademiseras allt mer. Högskolereformen 1977 och därefter forskningsanknytningen inom lärarutbildningen på 2000-talet kan ses som två viktiga steg på vägen mot en akademiserad lärarutbildning.⁷ Vägen dit har beskrivits som både konfliktfylld och känslös. Inte minst på grund av att lärarkåren var splittrad i olika fackförbund med olika positioner och tankar kring vad en lärare är. Denna splittring, som delvis fortfarande lever kvar genom de två olika fackförbunden som organiserar lärare i Sverige – *Läraryrket* och *Lärarnas riksförbund*, kan också ses i relation till att lärarprofessionen själva inte alltid har drivit en enad front mot de styrningsförändringarna som staten har initierat och genomdrivit.

Skolans och de professionellas organisering före 1962

För att förstå utvecklingen efter 1962 behöver viss kunskap om de historiska skeendena när de gäller skolväsendets och de professionellas organisering och utveckling. Av det skälet kommer följande avsnitt att fokusera på skolväsendet och de professionellas framväxt och utveckling under tiden före grundskolans etablering.

Fram till 1960-talet var de vanligaste skolformerna folkskolan och läroverken. Vid folkskolorna arbetade folkskollärarna. Dessa kom oftast från arbetar- och jordbrukarfamiljer och hade utbildats vid folkskoleseminarierna. På de statliga läroverken undervisade läroverkslärarna. De hade oftast en borglig bakgrund och fick sin utbildning på universiteten. När det beslutades att Sverige skulle avskaffa det parallella skolsystemet med folkskor och läroverk, och införa grundskolan som en gemensam skolutbildning för alla barn, minskade också skillnaderna mellan de olika lärarkategorierna. Detta var långtifrån någon smärtfri process, och vissa konflikthärddar mellan de olika yrkesgrupperna finns fortfarande kvar, vilket dagens uppdelning i två läraryrken är ett uttryck för.

I *Där de härliga lagrarna gro...* skildras staten som aktiv aktör på utbildningsområdet under den perioden när skolsektorn kom att bli en integrerad del av välfärden.⁸ Då fanns det i samhället en förhoppning att bygga ut skolan så att den kunde ta emot barn från alla samhällsklasser. Drömmen gick i uppfyllelse i och med utbyggnaden av utbildningsväsendet på 1800-talet. Enligt Christina Florin och Ulla Johansson krävdes det en central statsmakt för att åstadkomma en en-

6 SOU 1948: 27; Carle et al. 2000: 158; Marklund 1980: 92, 96-98.

7 SFS 1977: 218; SOU 2008:109.

8 Florin & Johansson 1993, passim.

hetlighet och standardisering av skolväsendet som också var funktionell ur kapitalägarnas perspektiv. När det hela sedan var klart, visade det sig att en statlig organiserad utbildning också hade den fördelen att staten övertog kostnaderna för skolan.⁹ Många av de nya välfärdsfunktionerna behövde dock experter som kunde arbeta inom den växande sektorn. Det medförde att en ny grupp professionella växte fram, vilka kan benämnas välfärdsprofessioner.¹⁰ Vilka var då dessa professionella? Till de professionella räknades experter som hade uppnått en viss nivå av akademisk utbildning och kompetens för ett professionellt medlemskap. De var organiserade i professionella organisationer som hade utvecklat professionella normer och kriterier. De professionella ansågs också ha en speciell makt som baserades på uppfattningen att deras arbete var neutralt och baserades på strikt vetenskap.¹¹ Professionernas strategi, att endast de med rätt utbildning och examen tilläts arbeta inom yrket, gav också gruppen karaktärer av en sluten kartell.¹²

För lärarkårens del var deras professionaliseringssträvan fortfarande i sin linda när centraliseringen av utbildningsväsendet blev en realitet, även om det enligt Florin och Johansson fanns många traditioner inom läroverksläraryrket som var förenliga med professionella ideal. Bland annat uppfyllde läroverkslärarna huvudkriterierna för en profession, det vill säga en lång teoretisk och akademisk utbildning. Lärarnas kompetens prövades också genom att de från början fick genomgå ett undervisningsprov när de sökte en anställning.¹³ Ett skäl till varför lärarna från början inte tillmättes en professionell status var läroverkslärarnas starka bindning till kyrkan, det var bland annat kyrkans män och inte andra ur professionen som examinerade nya lärare. Först när kyrkans maktställning i samhället försvagades hamnade läroverkslärarna i en ny sits och en kollektiv process, nu med staten som allierad kunde ta form.¹⁴

Det fanns dock andra företeelser som bromsade läroverkslärarnas professionella utveckling, till exempel att de främst hade sin vetenskapliga bas i sina ämneskunskaper och inte i ett specifikt lärarämne. För att råda bot på detta höjdes röster för att höja läraryrkes status genom att skapa ett vetenskapligt ämne - pedagogik - men det var ämneslärarna inte villiga att göra. Striden kom därefter att stå mellan ämneskunskaper och pedagogik, vilket i sig kom att medföra en komplikation för lärarnas professionella strävan. Där läroverkslärarna å sin sida stod på den förstnämndas, och folkskollärarna å andra sidan stod på pedagogi-

9 Florin & Johansson 1993, kap. 5.

10 Ringarp 2011. Se även Helena Bergmans resonemang om barnavårdsmännen som bland flera andra nya yrkesgrupper blev en expertgrupp som växte fram under välfärdsstatens uppbyggnad. Bergman, 2003: 36.

11 För en diskussion om professionsbegreppet se t ex Selander 1989; Burrage & Torstendahl (eds) 1990.

12 Åmark 1989: 92.

13 Florin & Johansson 1993: 39.

14 Florin & Johansson 1993: 157-165.

kens barrikad.¹⁵ Orsaken till meningsskiljaktigheten var att folkskollärarna hade en helt annan bakgrund än adjunkterna och ämneslärarna. Folkskollärarna hade fått sin utbildning på de folkskoleseminarierna som hade inrättats från och med mitten av 1800-talet. Dessa var från början utformade så att de som läste på seminariet enbart skulle gå igenom de kurser som de sedan skulle undervisa i.¹⁶ De lärare som arbetade i folkskolan slöt sig också snart samman i olika föreningar och år 1880 bildade dessa föreningar en gemensam organisation, *Sveriges allmänna folkskollärareförening* (SAF). Det var en riksomfattande organisation med målsättning att föra fram både folkskollärarnas fackliga krav och diskuterade pedagogiska frågor. Av den anledningen var organisationen från början inte bara en sammanslutning för lärare, utan även andra som var intresserade av skolans utveckling kunde bli medlemmar.

Med tiden blev det dock tydligt att de olika lärargruppernas intressen inte kunde tillvaratas av en och samma organisation. Inte minst de kvinnliga lärarinorna kände behov av att få en egen sammanslutning eftersom de manliga lärarna hade privilegier trots att de utförde samma arbete som de kvinnliga lärarna. Därför bildades år 1906 *Sveriges folkskollärarinneförbund* med målet att tillvarata de kvinnliga lärarnas intressen.¹⁷ År 1918 bildades också en intresseorganisation för småskollärarinnor, *Sveriges småskolelärarinneförening*, det vill säga för de lärare som arbetade i årskurs 1 och 2. Småskollärarinnorna var en utsatt grupp med låg status som inte räknades till folkskollärarna. Småskollärarna undervisade dels i småskolan, dels i den provisoriska folkskolan som fanns på vissa håll i glesbygden. Därtill kunde de även fungera som assistenter åt den ordinarie folkskolläraren i en vanlig folkskola. Från början hade småskollärarna knappt någon rättslig ställning alls, utan var beroende av skolrådets godtycke. Rådet kunde varje år bestämma om de fick vara kvar eller inte och hur mycket de skulle få i lön.¹⁸

När skolformen knöts närmare till folkskolan kom också staten att ta ett större ansvar för deras arbetsvillkor och löner. Från början fanns det både manliga och kvinnliga småskollärare, men med tiden blev yrket feminiserat. Detta berodde inte minst på att kvinnor var billigare som arbetskraft. En småskollärare behövde länge inte heller vara seminarieutbildad, vilket folkskollärarna skulle vara.¹⁹ Småskollärarnas utsatta situation och de låga lönerna var något som den nyetablerade småskollärarinnornas intresseorganisation engagerade sig starkt för.²⁰ De krävde bland annat att småskollärarytbildningen förstatligades och att utbildningen blev likvärdig med folkskollärarytbildningen. Deras krav kan därför tolkas som uttryck för både fackliga och professionella strategier. Till de fackliga

15 Florin & Johansson 1993: 47-50.

16 Carlgren & Marton 2000: 94.

17 Persson 2008: 233-235.

18 Florin 1987: 42-45. Jämför också Persson 2008: 176-179 & 224-227.

19 Florin 1987: 36-42; Ringarp 2015: 440-441.

20 Florin 1987: 42-45, 118-128.

ahör arbetsvillkoren och lönefrågorna, medan kraven på en statligt sanktionerad utbildning med samma status som folkskollärarnas var en del av deras professionella strategi. De ville höja statusen på yrket och se till att bara de med rätt utbildning kunde få anställning i småskolan.

Två år efter att småskollärarinnorna hade grundat sin förening, bildade de manliga folkskollärarna sin egen förening, *Folkskollärarnas förening*, och därmed var folkskollärarnas fackliga engagemang delat i inte mindre än tre skilda föreningar. Det fanns flera anledningar till att *Folkskollärarnas förening* bildades, av vilka vi kommer att fokusera på tre. Ett skäl var att folkskollärarinnornas förening hade bildats, en annan var att folkskollärarna önskade sig en tydligare facklig inriktning än vad de tyckte SAF stod för. En tredje var statens beslut 1906 att ge de manliga lärarna högre lön. Detta gjordes med hänvisning till att männen var familjeförsörjare och därmed behövde ha mer betalt, dessutom var det ett sätt att öka andelen manliga lärare, som annars ansågs bli för låg.²¹ Sammantaget innebär detta att splittringen inom folkskolans yrkesgrupper hade förändrats och blivit mindre jämlikt sett till utbildning, arbetsuppgifter och löner.²²

Lärarnas Riksförbunds historia går tillbaka till 1884 när *Svenska Lärarsällskapet* bildades för att tillvarata läroverkens rektorers, lektorers och adjunkters intressen. Läroverkslärare var från början inte något eget yrke utan en del av den kyrkliga karriären. Först i mitten av 1800-talet skildes läroverksläraryrket från den kyrkliga karriären. En akademisk karriär, ofta inom den filosofiska fakulteten, blev därmed den vanliga vägen in i yrket. Att lärare ofta har kallats för ”magister” kan härledas till denna tid, då det krävdes en generell akademisk examen för att undervisa vid läroverken.²³ *Svenska Lärarsällskapet* bytte 1913 namn till *Läroverkslärarnas Riksförbund*. Redan de första åren stod det klart förbundets verksamhet skulle domineras av frågan om läroverkslärarnas löner. Deras utgångspunkt var att utbildning ska löna sig, och man menade att läroverkslärarna borde ha samma lön som andra statliga tjänstemän med jämförbar utbildning.²⁴

När folkskolan och läroverken ersattes av en enhetsskola bestående av en grundskola och ett gymnasium, förändrades lärarkårens förutsättningar på ett fundamentalt sätt. Den största förändringen var att utbildningarna till folkskollärare respektive läroverkslärare som tidigare hade varit åtskilda nu sammanfördes. De gamla folkskoleseminarierna som tidigare hade utbildat låg- och mellanstadielärare omvandlades till lärarhögskolor 1968, och de nya lärarhögskolorna förelades också den pedagogiska undervisningen av alla lärare.²⁵ De utmaningar som de olika lärargrupperna ställdes inför var dock av olika karaktär, vilket följande avsnitt kommer att beskriva mer ingående.

21 Persson 2008: 229-230; Florin 1987: 154-156.

22 Persson 2008: 235-237.

23 Carle et al. 2000: 54, 68-69.

24 Carle et al. 2000: 217-220; Ringarp 2015: 442-443.

25 Östlin-Skog 1984: 3, 45.

Ny skola kräver ny lärarutbildning

”Rätt skola - med rätt lärare?”, så löd rubriken på en artikel i *Arbetsbladet* den 6 april 1962. Bara några veckor innan hade beslutet om att införa en gemensam grundskola för alla elever klubbats igenom av Sveriges riksdag.²⁶ Med anledningen av riksdagsbeslutet diskuterades i artikeln att de lärare som examinerades på utbildningarna inte var lämpade för de nya skolformerna och de mer heterogena klasserna som blev fallet när de parallellskolesystemet nu övergavs. För att råda bot på denna obalans mellan utbud och efterfrågan och för att få fler att välja läraryrket var de flesta i dåtidens samhällsdebatt eniga om att lärarutbildningen behövde reformeras. Hur det skulle gå till, och var undervisningen för blivande lärare skulle förläggas – på lärarhögskolorna eller på universiteten – rådde det däremot delade meningar om. Bland de som menade att allt skulle förläggas till lärarhögskolorna fanns professorn i praktisk pedagogik vid Lärarhögskolan, Torsten Husén. Husén var en stark anhängare till att det skulle finnas en gemensam skola för alla samhällsklasser, det vill säga enhetsskolan och de som skulle undervisa där skulle vara lärare med en mer modern utbildning.²⁷ Som en av de ledande representanterna för disciplinen pedagogik vägde hans ord också tungt, om än inte utan att ifrågasättas. Bland annat förespråkade andra att ämnesstudierna även fortsättningsvis bedrivs på universiteten i nära kontakt med vetenskap och forskning.²⁸ Den pedagogiska kompetensen och didaktiken skulle däremot studeras på lärarhögskolorna.

Under 1960-talet bestämdes det att lärarseminarierna skulle läggas ner och istället skulle lärarutbildningen ske på lärarhögskolor runt om i landet och administreras genom Skolöverstyrelsen.

Genom högskolereformen 1977 inleddes lärarhögskolorna i det akademiska högskolesystemet.

På Konradsbergområdet hade lärarhögskolan i Stockholm sina lokaler från 1950-talet och fram till 2008.

Foto: Johanna Ringarp

26 Prop. 1962: 54; Riksdagens protokoll 1962 a–d.

27 Landahl 2017: 45.

28 Dagens Nyheter 14 juni 1965; Dagens Nyheter 25 januari 1967.

Även lärargrupperna var aktiva i diskussionen. På sin kongress i juni 1962 framförde *Sveriges småskolläraförbund* att de propagerade för att det skulle finnas en gemensam grundskollärautbildning för alla lärare som skulle arbeta inom den nya skolformen. De argumenterade också för att hela utbildningen till grundskollärare skulle förläggas till lärarhögskolorna och inte som fallet hade varit tidigare, att vissa delar av lärarutbildningen för de yngre åldrarna hade varit förlagt på seminarierna. De motiverade sitt förslag med att säga att en sammanhållen utbildning dels skulle medföra att alla lärare skulle få ett större helhetsperspektiv på eleverna i olika årskurser och inte enbart för de stadier som de undervisade på, dels skulle, om undervisningen blev förlagd till lärarhögskolan, ett ökat fokus på pedagogisk forskning även på de lägre stadierna bli möjligt.²⁹ Med anledningen av debatten skrev *Stockholmstidningen* att det inte var något lätt arbete som de sakkunniga i lärarutbildningsutredningen (LUS) hade fått på sin lott från utbildningsministern Edman. Att anpassa lärarutbildningen till den nya skolformen och därmed ta ställning för vilka slags lärarkategorier som behövs i framtiden.³⁰ Och tidningen fortsatte med att diskutera frågan om var tyngdpunkten skulle ligga på ämneskunskaper eller pedagogik:

En ofrånkomlig kvalitetshöjning när det gäller den pedagogiska sidan av utbildningen måste nödvändigt innebära en kvalitetssänkning eller en rationalisering på något annat område, om man utgår ifrån att den samlade studietiden inte bör förlängas. Vidare skall lärarna kunna undervisa i flera ämnen än vad som nu är vanligt måste kraven på deras kunskaper i varje enskilt ämne sänkas, förutsatt att studietiden blir densamma som nu. Till detta kommer också krav på en anpassning av ämneskurserna i grundskolans målsättning i varje enskilt ämne. Hr Edman diskuterar i direktiven skilda lösningar på detta tillsynes oläsliga problem. Man kan, menar han, tänka sig speciella lärarutbildningslinjer vid de filosofiska fakulteterna, man också inrätta pedagogiska fakulteter vid universiteten. En tredje lösning är att lägga hela lärarutbildningen på högskolan, en fjärde ett slags växelbruk mellan universiteten och lärarhögskolorna. Om man utgår från dels från grundskolans krav och dels ifrån de resurser som redan nu finns tycks oss, vilket *Stockholms-Tidningen* tidigare framhållit det fjärde alternativet mest rationellt. Det vill mycket mer än vanligt av god vilja till från universitetens sida, om vi i framtiden skall få lärare till grundskolan som har såväl ämnesmässiga som pedagogisk kompetens och behörighet inte ”eller bara”.³¹

29 Svenska Dagbladet 16 juni 1962.

30 Stockholms-Tidningen 24 juni 1962. För en liknande diskussion om utbildning och kompetens se även Svenska Dagbladet 27 augusti 1963.

31 Stockholms-Tidningen 24 juni 1962. För en liknande diskussion om utbildning och kompetens se även Svenska Dagbladet 27 augusti 1963.

Avvecklandet av parallellskolesystemet (folkskolan, realskolan, läroverket etc.) och införandet av en gemensam nioårig skola, innebar således en stor förändring både för lärarna som redan var verksamma och för lärarutbildningen. När sedan grundskolan hade blivit permanent, påbörjades arbetet med att föra samman de olika lärarutbildningarna till en enhetlig utbildning.³² I sitt slutbetänkande från 1965 föreslog LUS att lärarhögskolorna skulle ta över all utbildning av lärare som tidigare hade skötts av seminarierna. Lärarhögskolorna skulle, enligt betänkandet, organiseras av Skolöverstyrelsen, men vara separerade från universiteten. En av de sakkunniga, Stellan Arvidsson, motsatte sig förslaget och menade att lärarutbildningen borde organiseras inom universiteten för att på så sätt få en mer vetenskaplig prägel.³³ Inte minst eftersom de blivande ämnes- och gymnasielärarna fick sin utbildning på universiteten.

Genom det arbetet som U68 satte igång kom en omfattande förändring av hela den högre utbildningen, att ske under 1970-talet. Utredningen presenterade bland annat ett mer vidgat högskolebegrepp som medförde att i stort sett all eftergymnasial utbildning kom att klassas som högskoleutbildning. Utbildningen på de nya högskolorna skulle vara likvärdig som den på de gamla universiteten, och utbildningen skulle vara forskningsanknuten. Efter flera års diskussioner genomfördes också högskoleförändringen år 1977. För lärarutbildningens del innebar förändringen att den inleddes i den akademiska högskoleutbildnings traditionen.³⁴ Ungefär samtidigt med detta föreslog 1974 års lärarutbildningsutredning (LUT 74) att en sammanhållen lärarutbildning, samma för alla, på sju terminer skulle införas. Motivet för detta var bland annat att de nya lärarna i större grad än tidigare skulle ha adekvat utbildning så att en överlappning i tjänstgöringen både när det gäller årskurser och ämnen skulle vara möjlig.³⁵ Förslaget var influerad av en annan statlig utredning – *Skolans arbetsmiljö* – idé om att lärarna framöver skulle arbeta mer i lärarlag. Något som utredningen ansåg skulle bli enklare om spannet på vilka stadier som lärarna undervisade på ökade.³⁶

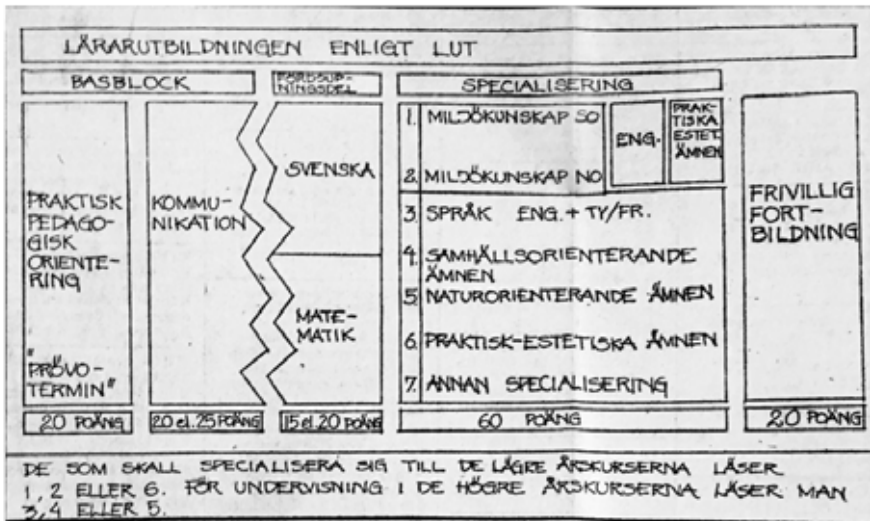
32 Se SFS 1968:318; SOU 1965:29.

33 Furuhausen & Holmén 2017.

34 Andrén 2013.

35 SOU 1978: 86.

36 SOU 1974: 53; Wickman 1997: 14-18.

På bilden ses en av de förslag som Lärarutbildningen (LUT74), lade fram gällande lärarutbildningens längd och innehåll. Förslaget kom sedan att debatteras under många år innan en ny lärarutbildning trädde i kraft 1988. (Illustration: Svenska Dagbladet 5 november 1978).

Innehållsmässigt kom med tiden också de sociala sidorna av läraryrket att betonas mer i undervisningen än tidigare, exempelvis betonade LUT 74 starkare än tidigare utredningar att läraren hade medansvar för elevernas totala personlighetsutveckling.³⁷ Den stödjande delen inom yrket betonades allt mer på bekostande på kunskapsförmedlingen, vilket fick exempelvis *Göteborgs-Posten* att beskriva att framtidens lärare måste bli "LUT:s tusenkonstnärer" för annars riskeras det bara finns "en sorts 'cocktaillärare', som kan säga någonting om det mesta, men som i själva verket inte kan någonting." Det hela var enligt tidningen en attack mot "kunskapsskolan" som genom förslaget helt sköts i sank.³⁸

Oviljan mot den nya lärarutbildningen handlade i mångt och mycket om *var* utbildningen av ämneslärare skulle bedrivas. Från universiteten och ämneslärarna framfördes vikten av att ämnesstudierna även fortsättningsvis bedrevs på universiteten. Ett större närmande till de gamla seminarieutbildningarna sågs som en nedgradering av yrket. I en artikel i *Svenska Dagbladet* framförde högstadielärare liknande tankegångar. De menade att en lärare med bara ytliga kunskaper inom sitt ämne blir slav under läromedlen, vilket i sin tur skulle innebära att läraren "inte heller vågar lämna över initiativet till sina elever, (något) som är önskvärt i modern undervisning."³⁹ Även i *Dagens Nyheter* kritiserades den nya lärar-

37 Richardson 2010: 212-213. Uppsala Nya Tidning 3 maj 1977.

38 Göteborgs-Posten 23 mars 1976. Se också Svenska Dagbladet 10 april 1978.

39 Svenska Dagbladet 4 april 1978.

utbildningen. Att en förändring måste till var man ense med utredningen om, däremot vände tidningen sig emot att det var en enhetlig utbildning som måste ges. Istället menade tidningen var det ”genom att olika lärare är verkligt sakkunniga på var sitt område (som de) får mera glädje av samverkan.”⁴⁰

Diskussionen fortsatte under de kommande åren och först flera år efter att förslaget var lagt och att en ny läroplan hade införts 1980, realiserades grundskollärarreformen år 1988. Försöket att ena de olika lärarutbildningars traditioner visade sig dock ha slutat i en kompromiss: en sammanhållen grundskollärarutbildning men med två inriktningar. Den ena var inriktad mot tidigarelärare, det vill säga lärare som undervisade i årskurs 1-7, den andra mot lärare som undervisade i årskurs 4-9. Utbildningens längd kom även att skilja sig något åt mellan de två inriktningarna, tidigarelärarnas utbildning blev ett år kortare och därmed mindre ämnesfördjupande än senarelärares utbildning.⁴¹ Uppdelning medförde följaktligen att, trots en viss uppluckring, fanns skillnaden mellan de tidigare folkskollärarna och läroverkslärarna kvar i grundskolans organisation.⁴²

Samtidigt innebar organiseringen med en lärarutbildning för årskurs 1-7 och en för årskurs 4-9 att den tidigare uppdelningen mellan å ena sidan folkskollärarna, med sin bas i den gamla seminariekulturen och å andra sidan ämneslärarna, med sin hemvist inom universitetens ämnesdiscipliner, nu skulle samsas under samma tak.⁴³ Utvecklingen gav upphov till starka debatter inom lärarfacken inte minst inom Lärarnas Riksförbundet som tidigare hade stängt ute låg- och mellanstadielärare från sitt förbund. Efter lärarutbildningens förändring togs frågan om att öppna upp organisationen även för mellanstadielärarna upp på förbundets kongress 1988. Både medlemmar och styrelsen framförde sina tvivel mot att breda rekryteringsbasen.⁴⁴ Ett av skälen som framfördes för att *inte* släppa in låg- och mellanstadielärare var att förbundet inte drev deras frågor.⁴⁵ De som var *för* förändringen, det vill säga att mellanstadielärarna skulle få bli medlemmar i föreningen, avgick dock med seger och efter kongressbeslutet bildades hösten 1989 en förening för mellanstadielärare inom Lärarnas Riksförbund.⁴⁶ Beslutet innebar att lärare från de två andra lärarfacken, Sveriges Lärarförbund och Svenska Facklärarförbundet, som efter den infekterade kommunaliseringareformen 1989 uttryckte sin besvikelse över deras förbunds kohandel nu kunde, och i viss mån också sökte medlemskap i Lärarnas Riksförbund.⁴⁷

40 Dagens Nyheter 10 januari 1979.

41 Regeringens proposition 1984/85: 122; Wickman 1997: 37-38 & 41-42.

42 För en vidare diskussion kring detta se Ringarp & Nihlfors 2017: 29-32.

43 Se Regeringens proposition 1984/85:122.

44 Lärarnas riksförbunds ordinarie kongress 1988-05-30 – 06-03.

45 Lärarnas Riksförbund protokoll 4, 1988-04-18.

46 Lärarnas Riksförbunds verksamhetsberättelse 1989: 10.

47 Lärarnas Riksförbunds verksamhetsberättelse 1989: 10-11. Svenska Facklärarförbundet menade dock att många medlemmar i Lärarnas Riksförbund gick över till de andra lärarförbunden under avtalsrörelsen, se Fackläraren, 1989/21: 6.

Nästa lärarutbildning beslutades efter en proposition med titeln *En förnyad lärarutbildning*.⁴⁸ Förslaget innebar att den tidigare differentieringen av lärare på olika lärarutbildningar, beroende på vilka årskurser eller ämnen de skulle undervisa i, försvann. I stället var intentionen i förslaget att det skulle införas ett allmänt utbildningsområde (AUO) gemensamt för alla lärarstuderande samt att utbildningen skulle ge alla forskarbehörighet. Därutöver skulle det finnas specifika inriktningar och fördjupningskurser för lärare.⁴⁹ Riksdagen fattade beslut i enlighet med förslaget och den nya lärarutbildningen startade 2001. Emellertid tog det inte lång tid innan det var åter var dags för en ny lärarutbildning. I april 2010 beslutade riksdagen innan någon utvärdering kring den förra utbildningen hade genomförts om en ny lärarutbildning.⁵⁰

Propositionen som låg till grund för beslutet hade rubriken *Bäst i klassen*.⁵¹ I propositionen, liksom i utredningen som föregick förslaget⁵² föreslogs det att den samlade lärarexamen skulle ersättas av fyra nya yrkesexamina som lärare: förskollärarexamen, grundlärarexamen, ämneslärarexamen och yrkeslärarexamen. Grundlärarexamen kan tas ut med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3, inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 och inriktning mot arbete i fritidshem. Medan ämneslärarexamen kan tas ut med antingen inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 eller mot gymnasieskolan.⁵³ Skälet till att återigen förändra lärarutbildningen var enligt utredningen bland annat att den gemensamma lärarutbildningen från 2001 hade fått kritik för "... bristande vetenskaplig grund, alltför stor valfrihet för de studerande och för att viktiga kunskapsområden saknas".⁵⁴ Däremot slog utredningen fast att intentionen med att utbildningen skulle vara forskningsförberedande skulle ligga fast.⁵⁵ I den senaste lärarutbildningen ersattes AUO av den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) som ett obligatoriskt moment i alla lärarutbildningar.

Slutsatser

I denna artikel har vi sökt diskutera lärarprofessionens ställning i relation till reformeringen av den svenska lärarutbildningen från 1960-talet fram tills idag. Fokus har legat på utbildningens förändring i förhållande till den obligatoriska skolans omdaning.

Ett citat från 1965 sammanfattar den problematik som vi menar finns mellan lärarprofessionen och skolan:

48 Prop. 1999/2000: 135. Se också SOU 1999: 63.

49 Prop. 1999/2000: 135; Persson 2016: 13-17.

50 Riksdagens protokoll 2009/10: 111.

51 Prop. 2009/10: 89.

52 SOU 2008: 109.

53 Prop. 2009/10: 89.

54 SOU 2008:109: 13.

55 SOU 2008: 109.

Läroarutbildningen är till för skolan, inte tvärtom. Samtidigt är det uppenbart att skolans utveckling i högsta grad är beroende av hur läroarutbildningen utformas. Mellan de två råder ett starkt inbördes beroende. Därav följer, att förändringar i den ena måste leda till förändringar i den andra.⁵⁶

Statens ansvar för läroarutbildningen kan således ses som en del av den statliga styrningen av läroarprofessionen. Detta då ett syfte med läroarutbildningar är att det ska finnas företrädare i utbildningssystemet som garanterar likvärdighet och måluppfyllelse i skolan. Som denna artikel har visat har läroarutbildningen i Sverige reformerats sex gånger de senaste 60 åren, vilket motsvarar en ny reform ungefär vart tionde år.⁵⁷ Detta kan anses utgöra en hög reformtakt, särskilt då det tar flera år innan en reform av en utbildning såsom läroarutbildningen i praktiken kunnat genomföras. Dessutom, i jämförelse med andra professionsutbildningar har läroarutbildningen varit föremål för en högre reformtakt.⁵⁸ Möjligen kan man anta att de återkommande reformerna av läroarutbildningen, och också av skolan, kan utgöra en bidragande orsak till läroarprofessionens förändrade ställning. Med andra ord, läroarutbildningen har genomgått ett relativt stort antal reformeringar på relativt sett kort tid, vilket indirekt kan ses som att utbildningens kvalitet inte ’hållit måttet’.

Under hela perioden har det dock funnits en livlig diskussion kring hur utbildningen ska se ut. Från början handlade det om var någonstans utbildningen skulle ske; på läroarhögskolorna eller på universiteten. Detta kan ses som ett uttryck för diskussionen om läroarutbildningens akademisering. Därtill har en viktig fråga under perioden gällt förhållandet mellan ämneskunskaper och pedagogik, där de olika läroarförbunden har haft olika uppfattningar. I detta sammanhang är det på sin plats att lyfta frågan i vilken grand som den svenska läroarutbildningens utveckling utmärker sig jämfört med de övriga nordiska länderna. Jämfört med Finland kan man se att det var en liknande reformutveckling fram till 1970-talet, men därefter har det i Finland inte gjorts några större läroarutbildningsreformer i landet.⁵⁹ Vilken betydelse det har fått för läroaryrkets status och utveckling är en intressant fråga att belysa vidare. Ytterligare en fråga som torde vara av intresse att gå vidare med gäller spänningsfältet mellan ämnestillhörighet och seminarietraditionen, på vilket sätt utmärker sig eller liknar utvecklingen i Sverige det som skedde i grannländerna.

56 SOU 1965: 29. Jämför diskussion i Hallsén 2013: 11-14.

57 Prop. 1950: 219; SFS 1968: 318; SFS 1977: 218; Prop. 1984/85: 122; Prop. 1999/2000: 135; Prop. 2009/10: 89.

58 Utifrån en översiktlig genomgång av andra välfärdsprofessioner verkar det som att läroar-, socionom- och sjuksköterskeutbildningarna varit föremål för mellan 3-4 reformer, vilket alltså är något färre än läroarutbildningen. Se Ahlgren & Gunnarsson 2000: 18-2; Strömberg 2004: 196-201; Hallin 2009: 3-4; SOU 2013: 15, 59-62; Edebalk 2003 passim; Swärd 2007 passim.

59 Furuhausen & Holmén, kommande.

På senare tid har diskussionen i Sverige främst gällt hur den utbildningsvetenskapliga kärnan, som ska ge en gemensam kunskap för alla lärare oavsett specialisering, samt den verksamhetsförlagda delen av utbildningen som sker hos olika huvudmän ska organiseras. I alla dessa spörsmål har läraryrkets professionalisering och status haft en framträdande roll. Diskussionen har i tidigare forskning förts utifrån begreppen professionalisering, deprofessionalisering och reprofessionalisering.⁶⁰ Här väljer vi istället att diskutera skeendet som en fråga om maktförskjutning vad gäller ansvaret för skolan och utbildningen. Den bild som framträder är att det har skett en svängning vad gäller ansvar och mandat för utbildningens innehåll och organisation som på många sätt har medfört att läraryrket ser annorlunda ut nu jämfört med tidigare.

Inledningsvis ställdes frågan om hur de återkommande statliga interventionerna inom skolan kan ses, i relation till lärarutbildningen, samt på vilket sätt den historiska uppdelningen mellan lärargrupperna har påverkat utvecklingen. De huvudsakliga resultaten handlar för det första om att förändringar i lärarutbildningen har kommit efter förändringar gällande utbildningsväsendet i sin helhet, det vill säga skolan. Med andra ord har omorganiseringen av skolan skett initialt, och därefter har man sett behov av att följa upp med reformering även av lärarutbildningen. För det andra visar vi på att förändringar av lärarutbildningen, som ett exempel på en högre utbildning, tar tid. Detta innebär att även efter att reformbeslut tagits, tar det cirka fem år innan yrkesutövare, såsom lärare i detta fall, med den reformerade högre utbildningen, såsom lärarutbildningen i detta fall, examineras och kommer ut i verksamheter, såsom skolor i detta fall. Vi har också visat på att dessa relativt sett långa reformprocesser av den högre utbildningen medfört att en ny utbildning knappt har hunnit ta fart, innan en omorganisering av skolan som organisation har tagit vid, vilken återigen sedan renderat en ny reformprocess av själva utbildningen. Detta kan möjligen ha medfört att lärarutbildningen, inte minst i relation till andra liknande utbildningar, kommit att ses som ett osäkert kort av blivande studenter. En utbildning som i princip kontinuerligt är föremål för reformering kan uppfattas som undermålig, vilket också kan tänkas vara en bidragande orsak till att yrkets ställning sjunkit. Möjligen kan de många reformerna ses som en del i varför söktrycket till lärarutbildningarna sjunkit. Även om en lärare kan få jobb med en ”gammal” utbildning, riskerar den enskilda individen att stå med en examen som i princip är inaktuell när denne ska gå ut i arbete.

Sociologen Magnus Persson diskuterar i sin avhandling just hur attraktionskraften till gymnasielärarutbildningen, har sjunkit sedan 2001. Söktrycket per utbildningsplats på alla svenska lärarutbildningen pendlade under perioden

60 Se här bland annat Carlgren 2010; Stenlås 2009; Ringarp 2011.

2001-2010 mellan 2,0 -1,4. Detta kan jämföras med andra akademiska yrkesutbildningar som har nationella studentvolymen i paritet med lärarutbildningen, som exempelvis sjuksköterskeutbildningen och socionomutbildningen. Där var söktrycket år 2007 på sjuksköterskeutbildningen 2,8, socionomutbildningen 3,7 medan lärarutbildningens siffror var 1,5.⁶¹ Ett ännu högre söktryck var det på läkarutbildningen 7,8 och psykologprogrammet 8,8. Det sistnämnda är intressant, inte minst med tanke på att psykologi och pedagogik länge betraktades som sammanhängande ämnen i Sverige. Samt att många av de första professorerna i pedagogik var psykologer som exempelvis Torsten Husén och Bertil Hammer.

Nedgången i attraktionskraften på lärarutbildningen har också medfört att exklusiviteten på utbildningen har sjunkit och att studenter med sämre meritvärden kommer in på utbildningen. Dessutom visar tidigare forskning att lärarstudenter mer än andra studentgrupper idag rekryteras från studieovana miljöer.⁶² Faktum är att det finns forskning som visar på att statusen för lärare (olika kategorier) har sjunkit. I en undersökning om hur olika yrkens status i samhället värderas av Lennart G. Svensson och Ylva Ulfsdotter Eriksson, framkommer det att grundskollärare år 2002 hamnar på plats 52 och gymnasielärare på plats 44.⁶³ Författarna jämför sedan människors skattning av yrkens status på 2000-talet med en jämförbar undersökning från 1958 och för lärarna är det en markant skillnad. På 1950-talet hamnade de på 3:e plats. Skälen till förändringen av hur läraryrket värderas kan vara flera. Några tänkbara faktorer som Svensson och Ulfsdotter Eriksson nämner är dålig löneutveckling, ökat omsorgsansvar i arbetet samt förändringar i lärarutbildningen.⁶⁴ Till detta kan också inskjutas att svenska lärare i den senaste TALIS-undersökningen (The Teaching and Learning International Survey) själva upplever att yrket har låg status i samhället. Det bara 5% av lärarna i Sverige som skattade yrket högt vilket kan jämföras med genomsnittet inom TALIS som var 31% samt Finland 59% och Norge 31%.⁶⁵

Diskussionen ovan, om yrkesstatus, kan även relateras till det som Emil Bertilsson har kommit fram till i en undersökning om lärare på grund- och gymnasieskolan.⁶⁶ Bertilsson menar att det har skett en reell nedskrivning av läraryrket från 1970-talet fram tills idag. Statussänkningen beror enligt honom på att mängden lärarutbildningsreformer som genomförts har skapat olika system för olika lärare, vilket alltså tangerar Svensson och Ulfsdotter Erikssons (2009), samt även vår slutsats. Därtill poängterar Bertilsson att villkoren för lärare har förändrats drastiskt, genom bland annat kommunaliseringen, friskolereformen och

61 Persson 2016: 104-105.

62 Hultqvist & Palme 2006 passim.

63 Svensson & Ulfsdotter Eriksson 2009: 30-35.

64 Svensson & Ulfsdotter Eriksson 2009: 35-37.

65 Skolverket 2014.

66 Bertilsson 2014.

marknadiseringen. Den ökade komplexiteten i utbildningslandskapet har dels medfört att rekryteringen av lärare har kommit att förändrats, dels att många lärarutbildningar har haft svårt att fylla sina utbildningsplatser.⁶⁷

Att det har skett en rad reformer både inom det område som lärare verkar inom (skolan) och där lärare utbildas (lärarutbildningarna) står både efter vår analys och tidigare forskning klart, lika så att det kan antas ha medfört en instabilitet. Samtidigt som de starka banden till staten tidigare diskuterats som ett sätt att höja en professions status och behålla en viss kontinuitet inom ett område behövs inte förändringar på skolområdet och i lärarutbildningarna *per se* ses som en statusförlust för läraryrket.⁶⁸

I likhet med Evetts kan man argumentera för att det behöver finnas en viss nyansering av vilka konsekvenser utvecklingen har fått för välfärdsprofessionella yrkesgrupper, såsom läraryrket, såväl utmaningar som möjligheter torde kunna identifieras.⁶⁹ Det finns också en inbyggd paradox i den historiska utvecklingen, då välfärdsstaten har haft behov av en stark kår för att lyckas i omvandlingen av utbildningsområden samtidigt som utvecklingen inom välfärdssektorn i sig själv inneburit att en förändringsprocess inom kåren har behövts. Det kanske till och med är så att skolan och lärarutbildningen behöver vara i otakt? Detta då det inte är möjligt att förutse vilka förändringar som behöver göras innan en ny skolorganisation har beslutats. Däremot skulle kanske både skolan och lärarprofessionen, utifrån den historiska utvecklingen som har skildrats i denna artikel, må bra av längre intervaller mellan de statliga interventioner som leder till att hela utbildningen både för lärare och elever görs om.

Summary

The comprehensive school was introduced in Sweden in 1962 and it brought changed conditions for the teaching profession. Previously, teachers worked either in the primary school or the grammar school, teachers from both education systems were to work in one system. The structural change also meant that the teacher training program was reformed, and as in the other Nordic countries, the teacher training program has gradually become more and more academic; with an emphasis on theoretical basis. Since 1962, there has been a number of reforms of the education system, as well as the teacher training program, and it has been claimed that the education system and the teacher training programs have become out of step. In this paper we describe the development leading up to the introduction of the new comprehensive school in 1962, as well as the development from its introduction until today. In this paper we describe and discuss the primary school teaching profession's development between 1962-2015, by analyzing the teacher unions' protocols and magazines, along with press material.

67 Bertilsson 2014: 244-248 & 251-254.

68 Ringarp 2013: 131; Svensson 2002: 19-20, 30-32.

69 Evetts 2011.

We show that the teacher training program has been subject to reform as many as six times during the last 60 years, meaning a new reform every eight year. Compared to other public sector professions this must be considered a high reform pace, especially considering that it takes several years before a teacher training reform can be implemented (i.e. students enrolling in the reformed teacher training programs would be stipulated to graduate some four-five years later). We conclude the paper by discussing the development of conditions for the teaching profession by referring to literature of relevance from the sociology of professions.

Johanna Ringarp, f. 1974, fil mag i historia från Södertörns högskola 2004, ph.d i historia vid Lunds universitet, 2011. Hon är verksam vid Uppsala universitet och Stockholms universitet. Ringarps forskningsintressen rör utbildningshistoria, internationella kunskapsmätningar samt styrning, ledning och utvärdering av skolektorn. Hennes väsentligaste bidrag är "Professionens problematik" (2011), "PISA lends legitimacy: A study of education policy changes in Germany and Sweden after 2000" (2016), samt "From Bildung to Entrepreneurship. Trends in Education Policy in Sweden" (2013). (Johanna Ringarp er førsteforfatter på denne artikel).

Karolina Parding, f. 1976, fil.mag. i sociologi från Luleå tekniska universitet 2002, M.Phil i Social and Political Sciences, University of Cambridge, UK, 2003, ph.d i Arbetsvetenskap vid Luleå tekniska universitet, 2007. Parding är biträdande professor vid Luleå tekniska universitet, Avdelningen för arbetsvetenskap. Hon har en gedigen bakgrund i forskning om välfärdsprofessionellas arbetsvillkor, med särskilt fokus på lärare. Parding har bland annat publicerat tidskriftsartiklar såsom Teachers' working conditions amid Swedish school choice reform: avenues for further research, i Professions och professionalism, samt Teachers, school choice and competition: lock-in effects within and between sectors, i Policy futures in education. Utöver lärares arbetsvillkor i relation till friskolereformer har hon också publicerat sig inom fältet arbetsplatslärande, exempelvis i form av Learning gaps in a learning organisation: professionals' values versus management values i Journal of Workplace Learning.

Referenser

- Ahlgren, I. & Gummesson, A. (2000), *Utbildningsplaner och reformimplementering: sjuksköterskeutbildningen i fokus*. Diss. av båda författarna, Uppsala: Uppsala universitet.
- Andréén, C.-G. (2013). *Visioner, vägval och verkligheter: svenska universitet och högskolor i utveckling efter 1940*. Lund: Nordic Academic Press.
- Bergman, H. (2003), *Att fostra till föräldraskap: barnavårdsmän, genuspolitik och välfärdsstat 1900-1950*. Diss. Stockholm: Univ.
- Bertilsson, E. (2014), *Skollärare: rekrytering till utbildning och yrke 1977-2009*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Burrage, M. & Torstendahl, R. (eds.) (1990), *The formation of professions: knowledge, state and strategy*. London: Sage.
- Carle T., et al., (2000), *Lärarnas riksförbund 1884-2000: ett stycke svensk skolhistoria ur fackligt perspektiv*. Stockholm: Informationsförl.
- Carlgrén, I. & Marton, F. (2000), *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförb:s förl.
- Carlgrén, I. (2010), *Lärarna i kunskapsamhället*. www.lararnashistoria.se, [2017-09-29].
- *Dagens Nyheter* (1967), "Vad läraren bör veta. Om vikten av att utbildas i vetenskaplig miljö", 25 januari 1967.
- *Dagens Nyheter* (1979), "Grundskolläraren", 10 januari 1979.
- *Dagens Nyheter*, (1965), "Håll ihop lärarutbildningen – på universiteten", 14 juni 1965.
- Edebalk, P.G. (2003), *Samarbetskommittén för socionomutbildning 25 år: en kort historik*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Evetts, J. (2011), A new professionalism? Challenges and opportunities. I: *Current Sociology* vol. 59 (4), s. 406-422.
- *Facklärares*, (1989), "LR osams med SFL och SL om det mesta", 1989/21: 6.
- Florin, C. & Johansson, U. (1993), "*Där de härliga lagrarna gro-*": kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850-1914. Stockholm: Tiden.
- Florin, C. (1987), *Kampen om katedern: feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860-1906* Diss. Umeå: Univ.
- Furuhausen, B. & Holmén, J., From seminar to university. Dismantling an old and constructing a new teacher education in Sweden and Finland 1946-1979. I: *Nordic Journal of educational history*, (kommande).
- *Göteborgs-Posten* (1976), "Den nya lärarrollen", 23 mars 1976.
- Hallin, K. (2009), *Att vara sjuksköterska: en studie av sjuksköterskeprofessionen avseende omvårdnad, handledning och utveckling*. Diss. Östersund: Mittuniversitetet.
- Hallsén, S. (2013), *Lärarutbildning i skolans tjänst?: en policyanalys av statliga argument för förändring*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Hultqvist, Elisabeth & Palme, Mikael (2006), "*Om de kunde ge en mall*": en studie av lärarstudenternas möte med lärarutbildningen. Uppsala: SEC, ILU, Uppsala universitet.
- *Kungl. Maj:ts proposition 1950:219* (1950), *angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- *Kungl. Maj:ts proposition 1962:54* (1962), *Angående reformering av den obligatoriska skolan m.m.* Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- Landahl, J., (2017). "Kris och internationella jämförelser". I: J. Landahl & C. Lundahl, *Bortom PISA. Internationell och jämförande pedagogik*, (s. 41-63). Stockholm: Natur & kultur.
- Lärarnas Riksförbund (1988), "Protokoll 4, § 72, 1988-04-18", Lärarnas Riksförbunds arkiv.
- Lärarnas riksförbund (1988), "Protokoll vid ordinarie kongress", § 29-32, 1988-05-30 – 06-03, Lärarnas Riksförbunds arkiv.
- Lärarnas Riksförbund (1989), "Verksamhetsberättelse 1989", Lärarnas Riksförbunds arkiv.
- Marklund, S. (1980), *Från Reform till Reform. Skolsverige 1950-1975. Del 1 1950 års reformbeslut*. Stockholm: Liber/Utbildningsförlag.
- Marklund, S., (1982), *Från Reform till Reform. Skolsverige 1950-1975. Del 2 Försöksverksamheten*. Stockholm: Liber/Utbildningsförlag.
- OECD (2014), "TALIS 2013 country note". <http://www.oecd.org/sweden/TALIS-2013-country-note-sweden.pdf> [2017-09-29].

- Persson, M. (2016), *Utbildningskontraktets villkor. Utbildningsförlopp på en förändrad gymnasielärarutbildning*. Lund: Arkiv.
- Persson, S. (2008), *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Regeringens proposition 1984/85:122, (1985), *Om lärarutbildning för grundskolan m.m.* Stockholm: Riksdagen.
- Regeringens proposition 1999/2000: 135 (2000), *En förnyad lärarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Regeringens proposition 2009/10:89 (2010), *Bäst i klassen – en ny lärarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Richardson, Gunnar (2010), *Svensk utbildningshistoria: skola och samhälle förr och nu*. 8. rev. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Riksdagens protokoll 2009/10:111, (2010), ”§10 ny lärarutbildning”, (s. 30-67, 105-106). Stockholm: Riksdagen.
- Riksdagens protokoll, andra kammaren (1962c), ”Reformering av den obligatoriska skolan”, 22 maj, nr 22, B4, (s. 3–108, 111–173). Stockholm: Riksdagen.
- Riksdagens protokoll, andra kammaren (1962d): Reformering av den obligatoriska skolan, 23 maj, nr 23, B4, (s. 7–70). Stockholm: Riksdagen.
- Riksdagens protokoll, första kammaren (1962a): Reformering av den obligatoriska skolan, 22 maj, nr 22, A3, (s. 4–122). Stockholm: Riksdagen.
- Riksdagens protokoll, första kammaren (1962b): Reformering av den obligatoriska skolan, 23 maj, nr 23, A3, (s. 7–37). Stockholm: Riksdagen.
- Ringarp, J (2013), ”Förändrad styrning av lärarprofessionerna”, I: Å. Casula Vifell & A. Ivarsson Westerberg (red.), *I det offentliga tjänsten. Nya förutsättningar för tjänstemannarollen*, (s. 131-145). Malmö: Gleerups.
- Ringarp, J (2015), ”Skolans lärarkårer”, I: E. Larsson & J. Westberg (red.), *Utbildningshistoria – en introduktion*, (s. 437-452). Lund, Studentlitteratur.
- Ringarp, J. & Nihlfors, E. (2017). *Styrning och ledning av svensk förskola och skola*. Malmö: Gleerup.
- Ringarp, J. (2011), *Professionens problematik. Lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling*, Stockholm/Göteborg: Makadam.
- Selander, S. (red.) (1989), *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: professionaliseringens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Skog-Östlin, K. (1984). *Pedagogisk kontroll och auktoritet: en studie av den statliga lärarutbildningens uppgifter enligt offentliga dokument kring folkskollärarutbildningen, läroverkslärarutbildningen och lärarhögskolan*. Diss. Stockholm: Univ.
- Skolöverstyrelsen (1955), ”Enhetsskolan – en skola för alla”, *Kungl. Skolöverstyrelsens skriftserie 15*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- SOU 1944:22 (1944), *1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 3, Utredning och förslag angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1948:27, (1948), *1946 års skolkommissons betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1952:33, (1952), *Den första lärarhögskolan*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1965:29 (1965), *Lärarutbildningen*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1974:53 (1974), *Skolans arbetsmiljö* (SIA-utredningen). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1978:86 (1978), *Lärare för skola i utvecklingen* (LUT 74). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1999:63 (1999), *Att lära för att leda – en lärarutbildning för samverkan och utveckling* (LUK 97). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:109 (2008), *En hållbar lärarutbildning* (HUT07). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

- SOU 2013:15 (2013), *För framtidens hälsa – en ny läkarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Stenlås, N. (2009), *En kår i kläm. Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier*, Expertgruppen för studier av offentlig ekonomi 2009:6. Stockholm: Finansdepartementet.
- *Stockholms-Tidningen* (1962), ”Kompetens och behörighet”, 24 juni 1962.
- Strömberg, H. (2004), *Sjukvårdens industrialisering: mellan curing och caring - sjuksköterskearbets omvandling*. Diss. Umeå: Univ., 2004.
- Svensk författningssamling (SFS) 1968:318 *Kungl. Maj:ts stadga för lärarhögskolorna*.
- Svensk författningssamling (SFS) 1977:218 *Högskolelag*.
- *Svenska Dagbladet* (1962), ”Småskollärarkongress – gemensam grundutbildning för alla lärare i grundskolan”, 16 juni 1962.
- *Svenska Dagbladet* (1978), ”Kritik mot läraryrket. Bara ytliga kunskaper”, 4 april 1978.
- *Svenska Dagbladet* (1978), ”Vad rädd om lärarna”, 10 april 1978.
- *Svenska Dagbladet*, (1963), ”Enhetlig läraryrket”, 27 augusti 1963.
- Svensson, L. G. & Ulfsson, Y. (2009), *Yrkesstatus. En sociologisk studie av hur yrken uppfattas och värderas*. Göteborg: Sociologiska institutet/Göteborgs universitet.
- Svensson, L. G. (2002), *Professionella villkor och värderingar. En sociologisk studie av akademiker i 1990-talets Sverige*. Göteborg: Sociologiska institutet/Göteborgs universitet.
- Swärd, H. (2007), ”Socialt arbete – trettio år med ett ämne”, *Socionomen* 8/2007.
- *Uppsala Nya Tidning* (1977), ”Sociala rollen betonas mer”, 3 maj 1977.
- Wickman, P-O. (1997), *Grundskollärlinjens framväxt: läraryrket - LUT 74*. Stockholm: HLS.
- Åmark, K. (1989), Öppna karteller och sociala inhägnader: konkurrensbegränsningsstrategier bland professionella yrkesgrupper i Sverige 1860-1950. I: S. Selander (red.) *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: professionaliseringens sociala grund*, (s. 89-111). Lund: Studentlitteratur.